

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย : มุมมองในมิติ
การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ศาสตร์พระราชา

จัดทำโดย นายนพดล เสงเจริญ
รหัส ๑๒๒๔๕๖๗๘

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๕
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย : มุมมองในมิติ การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ศาสตร์พระราชาน

นพดล เสงเจริญ*

บทคัดย่อ

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมและใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต แต่เดิมมนุษย์มักให้ความสำคัญแต่เฉพาะสิทธิของตนเองโดยตรง อาทิ สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน โดยมีได้ให้ความสำคัญกับสิทธิในสิ่งแวดล้อมซึ่งดูเหมือนจะอยู่ไกลตัวออกไป มนุษย์จึงกลายเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง จนย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนั้นในที่สุด มนุษย์จึงเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิในสิ่งแวดล้อมว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น ๆ จนพัฒนาเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศระดับต่าง ๆ ประเทศไทยก็ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน จึงได้พยายามที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีในพันธกรณีระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเพื่อเป็นแม่แบบในการนำมาปรับใช้แก่การบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทของประเทศไทย มีการยกเว้นและแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ ที่สำคัญได้แก่รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการกำหนดนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย โดยมีศาลเป็นองค์กรหลักในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อม คดีสิ่งแวดล้อมที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง อาทิ คดีลำห้วยคลิตี้ คดีมาบตาพุด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น นอกจากต้องอาศัยการมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ดีและองค์กรบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนคนไทยทุกคนซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรงด้วยโดยการปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดและพึงน้อมนำศาสตร์พระราชานในเรื่องดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ

คำสำคัญ

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย สิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม ศาสตร์พระราชานในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อม

* รัฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมดี) และรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เคยดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครองสูงสุด ตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองสูงสุด และตุลาการหัวหน้าแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลปกครองสูงสุด ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองประธานศาลปกครองสูงสุด

๑. บทนำ

สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น^๑ มนุษย์จึงมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิดในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมและในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งที่มาของปัจจัย ๔ ประการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ สร้างความรื่นรมย์ทางจิตใจ ช่วยเกื้อกูลให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญก้าวหน้าสืบไป หากไม่สามารถสร้างและรักษาสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และการพัฒนาประเทศในทุกด้านอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ฉะนั้นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี (Right to Environment) จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านอื่น ๆ ดังเช่นที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในวันสิ่งแวดล้อมโลก เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๓๑ ความตอนหนึ่งว่า

“...ธรรมชาติแวดล้อมของเรา ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล และอากาศ มิได้เป็นเพียงสิ่งสวย ๆ งาม ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเรา และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเราไว้ให้ดีขึ้น ก็เท่ากับเป็นการปกป้องรักษาอนาคตไว้ให้ลูกหลานของเราด้วย...”^๒

๒. ข้อความคิดว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

นับตั้งแต่ในอดีตมนุษย์เป็นผู้ที่มีความกลัวอยู่ตลอดเวลา เช่น กลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ กลัวไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กลัวความตาย มนุษย์จึงแสวงหาหลักประกันเพื่อความมั่นคงปลอดภัยให้กับตนเอง หลักประกันดังกล่าวถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่คิดกันว่ามนุษย์ควรมีสิทธิอะไรบางอย่างที่มีหรือที่ได้มาโดยธรรมชาติพร้อมกับการเกิดด้วยความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความมีคุณค่า มีวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง มีความสามารถในการดำรงตนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีที่เหมาะสมอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือที่เรียกว่า สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) และเป็นที่ยอมรับว่า สิทธิธรรมชาติเป็นบ่อเกิดหรือที่มาที่สำคัญของสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ในปัจจุบัน^๓ ตามกรอบความคิดของกฎหมายสมัยใหม่นั้นได้ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง สิทธิมนุษยชนจึงเป็นแหล่งที่มาของความชอบธรรมทางกฎหมายในการเรียกร้องสิทธิของมนุษย์และกำหนดหน้าที่ให้กระทำการรวมถึง

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), น.๑๒๓๑. ประกอบกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔

^๒ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้, “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชดำริ พระบรมราชโองการ พระราชดำรัส ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและจุดเริ่มต้น อพ.สธ.”, สืบค้นจากเว็บไซต์ <<http://www.forest.go.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

^๓ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, สิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๕๐), น.๑๑.

ไม่กระทำการ จนกระทั่งเป็นรากฐานของตราสารกฎหมายระหว่างประเทศทั้งปวง ในขณะเดียวกัน ก็เป็นกรอบใหญ่ที่ล้อมรอบตราสารระหว่างประเทศเหล่านั้นไว้ด้วย

๒.๑ ความหมายของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) เป็นคำที่เริ่มใช้อย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา โดยมีคำอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) และสิทธิของความเป็นมนุษย์ (Rights of Man) สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UN Office of High Commissioner for Human Rights - UNOHCHR) ซึ่งเป็นองค์กรหลักของสหประชาชาติ ที่มีอำนาจส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสำหรับมวลมนุษยชาติได้ให้นิยามศัพท์ไว้ว่า สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิดั้งเดิมของมนุษย์ทั้งมวล ไม่ว่าผู้นั้นจะมีสัญชาติ แหล่งพำนัก เพศ กลุ่มกำเนิด ชาติ หรือชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ภาษาหรือสถานภาพอื่นใด มนุษย์ทุกนามต่างเท่าเทียมกันที่จะทรงสิทธิมนุษยชนของพวกเขาโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ สิทธิเหล่านี้สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พึ่งพาซึ่งกันและกัน และไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้^๔ สำหรับประเทศไทย มีการให้นิยามศัพท์ไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ สิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม กล่าวโดยสรุป สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หากปราศจากสิทธิดังกล่าวแล้วมนุษย์จะไม่สามารถดำรงอยู่และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ มนุษย์ทุกคนต่างทรงสิทธิโดยเท่าเทียมกันที่จะเรียกร้องตามสิทธิของตนเองตราบเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น การปฏิเสธสิทธิมนุษยชนโดยไม่เป็นธรรมมิใช่แค่เพียงการกระทำแก่ปัจเจกบุคคลหรือความเสียหายส่วนบุคคลเท่านั้น แต่อาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมไม่ว่าจะระดับภายในประเทศหรือระหว่างประเทศอีกด้วย

๒.๒ ความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีพัฒนาการมาจากความพยายามของมนุษย์ที่จะให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับการเคารพ และการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก โดยนักปรัชญาได้นำศีลธรรมตามหลักศาสนาและแนวคิดจากสำนักความคิดทางกฎหมาย เช่น สำนักกฎหมายธรรมชาติ สำนักกฎหมายบ้านเมือง สำนักมาร์กซิส สำนักสังคมวิทยา ที่ตนเองเชื่อถือศรัทธามาสร้างเป็นแนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนขึ้น และผู้ปกครองได้นำแนวคิดดังกล่าวมารับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจนกระทั่งกลายเป็นรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ ในเวลาต่อมา เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง ค.ศ. ๑๗๘๙ (*Declaration des Droit de l'Homme et du Citoyen*) ของประเทศฝรั่งเศส บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของชาวอเมริกัน ค.ศ. ๑๗๙๑ (*American Bill of Rights*) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งนับว่าเป็นโศกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิ

^๔ Office of the High Commissioner for Human Rights, *Human Rights : A Basic Handbook for UN Staff*, (United Nations Staff College Project), p.๒-๓.

มนุษยชน จึงได้ร่วมกันจัดทำตราสารที่ครอบคลุมประเด็นสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เรียกว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) มีเนื้อหาครอบคลุมสิทธิขั้นพื้นฐาน ๓๐ ด้าน ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติรวมถึงประเทศไทย ได้ลงคะแนนเสียงรับรองให้ประกาศใช้เพื่อเป็นมาตรฐานร่วมกันในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ ๓ ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘^๕ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ แม้ว่าจะมิได้มีสภาพบังคับทางกฎหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่ก็มีกำลังบังคับทางศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองไปทั่วโลก โดยถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกยอมรับ และเป็นรากฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานอพยพและสมาชิกครอบครัว (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families) ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าว ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้วทั้งสิ้น ๗ ฉบับ คงเหลือเพียง ๒ ฉบับหลัง ที่ยังมีได้เข้าเป็นภาคี^๖

๒.๓ ลักษณะของสิทธิมนุษยชน

สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้สรุปลักษณะเฉพาะของสิทธิมนุษยชนไว้หลายประการดังนี้^๗

๒.๓.๑ ความเป็นสิทธิธรรมชาติ (Natural Rights)

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์นับตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ สิทธิเหล่านี้มิได้ทำมาหาได้ด้วยการซื้อขาย มิใช่สิ่งที่ได้รับมอบจากผู้ปกครอง แต่เป็นสิ่งที่มิอยู่ในตัวมนุษย์มาตั้งแต่

^๕ กระทรวงการต่างประเทศ, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมองค์การระหว่างประเทศ, ๒๕๕๑), น.๓๒.

^๖ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, ชุดความรู้สิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สนธิสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี, (กรุงเทพมหานคร : กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ, ๒๕๕๖), น.๒๑-๒๒.

^๗ Office of the High Commissioner for Human Rights, *supra note ๔*, p.๓.

ดั้งเดิมโดยความจริงอันเนื่องมาจากสภาพแห่งความเป็นมนุษย์และเป็นสิ่งที่ธรรมชาติกำหนดขึ้น ในมนุษย์ทุกคน กฎหมายเพียงรับรองสิทธิมนุษยชน แต่ไม่ได้สร้างสิทธิมนุษยชน และไม่อาจยกเลิกเพิกถอนสิทธิมนุษยชนได้

๒.๓.๒ ความเป็นสากล (Universality)

มนุษย์ทุกคนต่างเป็นผู้ทรงสิทธิมนุษยชนและได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากโดยหลักการแล้วถือว่าทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกันไม่ว่าผู้นั้นจะมีสัญชาติ แหล่งพำนัก เพศ กลุ่มกำเนิด ชาติหรือชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ภาษาหรือสภาพอื่นใดก็ตาม การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้

๒.๓.๓ ความไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Inalienability)

เมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้นและเป็นหลักการที่ทุกคนต้องปฏิบัติ มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบสิทธิมนุษยชนของตนเองให้แก่ผู้ใดได้ รวมถึงไม่อาจมีการครอบครองสิทธิมนุษยชนแทนกัน อย่างไรก็ตาม แม้สิทธิมนุษยชนเป็นของมนุษย์ทุกคน แต่ในทางสากล ได้มีการจัดหมวดหมู่และกลุ่มของสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของกลุ่มเฉพาะและสิทธิตามประเด็นปัญหา เช่น สิทธิสตรี สิทธิเด็ก สิทธิในกระบวนการยุติธรรม

๒.๓.๔ ความไม่สามารถแบ่งแยกได้ (Indivisibility)

สิทธิมนุษยชนประเภทต่าง ๆ ไม่สามารถแบ่งแยกได้ เนื่องจากมีความสำคัญเท่าเทียมกัน จึงไม่อาจจัดลำดับความสำคัญว่าสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งมีความสำคัญมากกว่าอีกประเภทหนึ่งได้ อีกทั้งการเจาะจงว่าจะคุ้มครองเฉพาะสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง ส่วนสิทธิมนุษยชนอีกประเภทหนึ่ง จะไม่คุ้มครองก็กระทำมิได้

๒.๓.๕ ความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน (Interdependent/Interrelated)

สิทธิมนุษยชนไม่ว่าจะเป็นสิทธิประเภทใด ๆ ล้วนแต่จะต้องมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และพัฒนาและส่งเสริมซึ่งกันและกัน หากสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งถูกลิดรอนก็จะไปกระทบกับสิทธิมนุษยชนประเภทอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

๒.๓.๖ ความมีส่วนร่วมและการใช้หลักนิติธรรม (Participation/The Rule of Law)

ประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิมนุษยชนประเภทต่าง ๆ รัฐต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่า สิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิมนุษยชนใดยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร ในกรณีที่มีข้อพิพาทในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รัฐจะต้องมีการแก้ไขโดยการปรับใช้กฎหมาย อย่างเป็นธรรมภายใต้หลักนิติธรรม และประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย

๒.๔ ขอบเขตของสิทธิมนุษยชน

เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสากลพบว่าสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามตราสารดังกล่าวอาจจำแนกได้เป็น ๒ กลุ่มหลัก^๕ ดังต่อไปนี้

^๕ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, “รัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม”, วารสารนักบริหาร ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๓, น.๘๘.

๒.๔.๑ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights)

สิทธิกลุ่มนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับฐานทางการเมือง (Based on Political Concerns) โดยสิทธิพลเมืองจะมุ่งคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลทางด้านกายภาพหรือศีลธรรม ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในการได้รับสัญชาติ เสรีภาพของศาสนิกชนในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือ ส่วนสิทธิทางการเมืองจะเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่จะมีชีวิตในสังคมและชุมชน ได้แก่ สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี

๒.๔.๒ สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights)

สิทธิกลุ่มนี้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับฐานความคิดในเรื่องความเท่าเทียม (Equality) โดยจะประกันการเข้าถึงทางสังคมและเศรษฐกิจ และฐานความคิดในเรื่องความร่วมมือร่วมใจกัน (Solidarity) ของมนุษย์ในสังคม ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของสิทธิเชิงกลุ่ม (Collective Right) สิทธิกลุ่มนี้ ได้แก่ สิทธิในการทำงาน สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างพอเพียง สิทธิได้รับการศึกษา สิทธิได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ สิทธิได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพ สิทธิได้รับความมั่นคงทางสังคม เสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว เสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมาย เสรีภาพในการแต่งกาย การปฏิบัติกิจตามวัฒนธรรมประเพณี การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา และการพักผ่อนหรือนันทนาการ สิทธิในสันติภาพ ที่สำคัญสิทธิกลุ่มนี้ยังรวมไปถึงสิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๓. หลักสิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี

สิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีมีวิวัฒนาการมาจากแนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. ๑๙๖๖ ซึ่งได้รับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในอันที่จะแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้โดยเสรีและไม่ถูกลิดรอนวิถีการดำรงชีวิตของตนเองไม่ว่าในกรณีใด โดยจะไม่มีบทบัญญัติใดในกติกานี้ที่จะตีความไปในทางเสื่อมเสียต่อสิทธิที่มีมาแต่กำเนิดของประชาชนชาติทั้งปวงในอันที่จะอุปโภคและใช้ประโยชน์จากโภคทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติของตนเองอย่างเต็มที่และโดยเสรี^๑ สิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี คือ สิทธิทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ทุกคนพึงมีและได้รับ สิทธินี้แบ่งแยกไม่ได้และติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่เกิด โดยอาจจำแนกได้เป็นสิทธิเชิงเนื้อหา (Substantive Rights) ซึ่งเป็นการกำหนดเนื้อหาแห่งสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง

^๑ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ ๑ (๒) และข้อ ๒๕ รายละเอียดโปรดดูกรมองค์การระหว่างประเทศ, “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”, สืบค้นจากเว็บไซต์ <<http://www.humanrights.mfa.go.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

และสิทธิเชิงกระบวนการ (Procedural Rights) ซึ่งเป็นการกำหนดกระบวนการอันนำไปสู่การคุ้มครองสิทธิเชิงเนื้อหา^{๑๐} ตามพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนกับสิ่งแวดล้อมในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ มีการระบุคำศัพท์ของสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้หลากหลาย อาทิ ในร่างหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนกับสิ่งแวดล้อม (Draft Principles on Human Rights and the Environment U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1994/9) ของนาง Fatma Zohra Ksentini ผู้แทนพิเศษของสหประชาชาติ ใช้ถ้อยคำว่า “Healthy and Flourishing Environment” และ “A Secure Healthy and Ecologically Sound Environment” ซึ่งมีความหมายโดยนัยถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมที่ดีในเชิงนิเวศและความมั่นคงในสภาพเชิงนิเวศ และใช้คำว่า “A Satisfactory Environment” หรือสิทธิทางสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์ ในการเขียนตัวเนื้อหา รายงาน ซึ่งเป็นการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกับร่างหลักการแต่ยังคงให้ความหมายในนัยเดียวกัน ส่วนปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. ๑๙๘๒ ซึ่งเป็นตราสารระหว่างประเทศที่สำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม ใช้ถ้อยคำว่า “The Right to Live in Harmony with Nature” ซึ่งหมายถึงสิทธิในการอาศัยอยู่อย่างสมดุลและกลมกลืนในธรรมชาติ^{๑๑}

๓.๑ พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อม

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกล้วนหันมามุ่งพัฒนาประเทศของตนเองโดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมและระบบเศรษฐกิจจนเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม การเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวมีเป้าหมายอยู่ที่การแข่งขันเพื่อให้ได้ผลผลิตและผลกำไรมากที่สุด เป็นสำคัญ ซึ่งบางครั้งได้ดำเนินการไปโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้นว่า การปล่อยควันพิษ การปล่อยน้ำเสียและการทิ้งสารเคมีลงสู่พื้นที่สาธารณะ ประกอบกับเหตุปัจจัยในเรื่องความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายในวงกว้างและสิ่งแวดล้อมเต็มไปด้วยมลภาวะซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างร้ายแรง จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้นานาชาติเริ่มตระหนักถึงความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงจัดให้มีการประชุมระดับนานาชาติหลายครั้ง เพื่อหามาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษของโลกร่วมกัน และนำมากำหนดเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศใช้เป็นแนวทางให้รัฐทั้งหลายปฏิบัติตาม การประชุมระดับนานาชาติในเรื่องสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อมครั้งสำคัญมีดังต่อไปนี้^{๑๒}

๓.๑.๑ การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ถือเป็นการประชุมระดับโลกด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการครั้งแรก จัดขึ้นที่กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๗๒ ประเด็นสำคัญของการประชุมครั้งนี้ คือ การให้ความชัดเจนในเรื่องความเกี่ยวพันของประเทศต่าง ๆ ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลกอันเนื่องมาจากปัญหาการพัฒนา

^{๑๐} สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, “กระบวนการสร้างยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (ตอนที่ ๑)”, วารสารสิ่งแวดล้อม ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๑, น.๖.

^{๑๑} เขตไท ลังการ์พินธุ์, “สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ”, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐, น.๔๙.

^{๑๒} อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), น.๑๑-๑๙.

ด้านอุตสาหกรรมของแต่ละประเทศ และการร่วมกันจัดทำปฏิญญากรุงสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ค.ศ. ๑๙๗๒ (Stockholm Declaration ๑๙๗๒) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องพึงพาธรรมชาติและเรียกร้องให้ทุกฝ่ายร่วมมือและรับผิดชอบต่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยหลักการข้อ ๑ กำหนดว่ามนุษย์มีสิทธิขั้นพื้นฐานในการมีชีวิตที่มีเสรีภาพ มีความเสมอภาค และมีเงื่อนไขที่เพียงพอ ในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพที่ทำให้ชีวิตมีศักดิ์ศรีและมีความเป็นอยู่ที่ดี และมนุษย์จะต้องรับผิดชอบในการปกป้องและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมเพื่อคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต และมีหลักการสำคัญประการอื่น เช่น หลักสิทธิในสิ่งแวดล้อม หลักสิทธิอธิปไตยและความรับผิดชอบของรัฐ หลักการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม หลักการป้องกันภาวะมลพิษ หลักการว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศ และหลักการรับผิดชอบและชดเชยเยียวยา อาจถือได้ว่าปฏิญญาดังกล่าวเป็นหลักการพื้นฐานที่ก่อให้เกิดสนธิสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมในเวลาต่อมา

๓.๑.๒ การประชุมด้านสิ่งแวดล้อมโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ

สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจัดให้มีการประชุมด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๒ โดยที่ประชุมได้รับรองกฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒ (The World Charter for Nature ๑๙๘๒) เพื่อส่งเสริมให้มีความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในมิติของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด กฎบัตรฉบับนี้มุ่งเน้นให้มนุษย์เคารพสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ มิใช่มีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นเพียงปัจจัยสนองประโยชน์และความต้องการของมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว

๓.๑.๓ การประชุมยุโรปว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย

สำนักภาคพื้นยุโรปขององค์การอนามัยโลกจัดให้มีการประชุมยุโรปว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย (The First European Conference on Environmental and Health) ที่ประเทศเยอรมนี เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ และได้รับรองกฎบัตรยุโรปว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย ค.ศ. ๑๙๘๙ (The European Charter on Environmental and Health ๑๙๘๙) โดยมีหลักการสำคัญว่า ปัจเจกชนเป็นสาระัตถะในการส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต

๓.๑.๔ การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

องค์การสหประชาชาติจัดให้มีการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือที่เรียกว่า “Earth Summit” ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ โดยที่ประชุมได้ยอมรับว่า การพัฒนาเศรษฐกิจต้องควบคู่ไปกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจึงจะถือเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ทั้งได้ตระหนักว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่งในอนาคตจะเป็นกลไกสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนดังกล่าว และมีการลงนามรับรองเอกสารสำคัญรวมทั้งสิ้น ๕ ฉบับ ได้แก่ ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. ๑๙๙๒ (The Rio Declaration on the Human Development ๑๙๙๒) ซึ่งมีหลักการสำคัญว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางของข้อพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมนุษย์มีสิทธิในชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติ และการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความต้องการ

ทางการพัฒนาและความต้องการทางสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในยุคปัจจุบันและชนรุ่นหลังด้วย อีกทั้งมีการกล่าวถึงสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิของชนพื้นเมืองและชุมชนท้องถิ่นในการจัดการและพัฒนาสิ่งแวดล้อม แผนปฏิบัติการที่ ๒๑ (Agenda ๒๑) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม คำแถลงเกี่ยวกับหลักการในเรื่องป่าไม้ (Statement of Principle on Forests) ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดการ การอนุรักษ์ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับป่าไม้ทุกประเภท อันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาไว้ซึ่งสิ่งมีชีวิตในทุกรูปแบบ กรอบอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework on Climate Change) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาระดับก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาวะอากาศทั่วโลก โดยลดปริมาณการปล่อยก๊าซบางชนิดขึ้นสู่อากาศ เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเกิดจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงเพื่อใช้เป็นพลังงาน และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. ๑๙๙๒ (Convention on Biological Diversity ๑๙๙๒) ซึ่งระบุถึงความมุ่งมั่นของรัฐภาคีในการอนุรักษ์และใช้สอยความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนเพื่อประโยชน์แก่ทั้งมนุษย์ในยุคปัจจุบันและชนรุ่นหลังในอนาคต โดยกำหนดให้รัฐภาคีต้องคุ้มครองและส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้สอยความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี และสนับสนุนประชากรท้องถิ่นในการพัฒนาและใช้มาตรการเยียวยาในบริเวณที่ความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลายลง

๓.๒ หลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อม

กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๙ จากความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณีระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป ก่อให้เกิดหลักการในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีลักษณะเฉพาะตัว (*Sui Generis*) โดยหลักการสำคัญประการหนึ่งซึ่งอาจถือเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ คือ หน้าที่ต้องร่วมมือกัน (Duty to Cooperate) อันถือว่าเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของรัฐ หากรัฐใดก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ย่อมถือเป็นการละเมิดต่อกฎหมายระหว่างประเทศด้วย นอกจากนี้ กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศยังถือเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากฉันทามติ (Consensus) ระหว่างรัฐต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีหลักการพื้นฐานดังต่อไปนี้^{๑๓}

๓.๒.๑ หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Principle)

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนเริ่มรู้จักกันมากจากรายงานของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้นำไปสู่ความก้าวหน้าบางประการแต่ก็มีสัญญาณชัดเจนว่าระบบเศรษฐกิจกำลังก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งหมายถึงการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความจำเป็นของประชากรในปัจจุบันและไม่เป็นการลดทอนความสามารถในการ

^{๑๓} พรชัย ด่านวิวัฒน์, กฎหมายการค้าและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๕๐), น.๙๑-๙๔.

เข้าถึงการใช้ประโยชน์ของประชากรในอนาคต^{๑๔} กล่าวคือ จะต้องมีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและมีการบำรุงรักษาให้ดีที่สุดเพื่อการใช้ที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กับการคุ้มครองรักษาสิ่งแวดล้อม ต่อมาได้มีการยืนยันหลักการนี้ไว้ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. ๑๙๙๒

๓.๒.๒ หลักการเฝ้าระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle)

หลักการนี้กำเนิดมาจากแนวคิดในกฎหมายสิ่งแวดล้อมเยอรมันที่เรียกว่า *Vorsorgeprinzip* (Principle of Precaution) ต่อมาเริ่มปรากฏชัดเจนในกฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒ โดยกิจกรรมซึ่งอาจมีผลกระทบต่อธรรมชาติจะต้องถูกควบคุม และจะต้องใช้เทคโนโลยีที่ดีที่สุดเท่าที่มีเพื่อลดความเสี่ยงและผลกระทบรุนแรงต่อธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายที่ไม่อาจฟื้นคืนได้ (Irreversible Damage) และมีการตรวจสอบอย่างรอบด้านก่อนการดำเนินกิจกรรมที่น่าจะก่อให้เกิดความเสี่ยงอย่างรุนแรงต่อธรรมชาติ อาจกล่าวได้ว่าหลักการเฝ้าระวังไว้ก่อนเป็นการกำหนดหรือหามาตรการโดยการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นเหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายที่สามารถคาดหมายล่วงหน้า หรือให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

๓.๒.๓ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)

หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมีที่มาจากหลักเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักการนี้มาจากพื้นฐานความคิดที่ว่า โดยปกติผู้ผลิตหรือผู้ก่อมลพิษจะได้รวมเอาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคม (Social Costs) เข้าไปในราคาผลิตภัณฑ์หรือบริการเพื่อสร้างผลกำไรให้แก่ตนเองมากที่สุด ในสถานการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดการผลิตที่มากเกินไปส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาจึงเสนอให้นำหลักการนี้มาใช้ โดยกำหนดให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษมีหน้าที่รับภาระการลงทุนและออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จำเป็นสำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นจากการประกอบการหรือดำเนินกิจกรรมของตนเอง รวมทั้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษทั้งหมดที่รัฐดำเนินการไปเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หากเกิดความเสียหายต่อชีวิต สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของผู้ใด ผู้ก่อมลพิษต้องเยียวยาชดเชยความเสียหายดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายด้วย ซึ่งหลักการนี้รับรองอยู่ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. ๑๙๙๒

๓.๒.๔ หลักความยุติธรรมระหว่างรุ่นคน (Intergenerational Equity)

หลักความยุติธรรมระหว่างรุ่นคนปรากฏเป็นครั้งแรกในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลก ครั้งที่ ๑ ที่กรุงสตอกโฮล์ม เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๒ และล่าสุดปรากฏในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา โดยมีสาระสำคัญว่า มนุษย์มีความรับผิดชอบสำคัญในการคุ้มครองและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต สิทธิในการพัฒนาจะต้องได้รับการปฏิบัติที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการพัฒนาและด้านสิ่งแวดล้อมของคนรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การอนุรักษ์ทางเลือก (Conservation of Options) โดยคนรุ่นหลังต้องอนุรักษ์ความหลากหลายของฐานทรัพยากร

^{๑๔} คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, กระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ บทเรียนจากคดีมาตาพุด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ที คิว พี จำกัด, ๒๕๕๒), น.๒๔๕.

เพื่อเปิดให้คนรุ่นอนาคตมีทางเลือกมากที่สุด การอนุรักษ์คุณภาพ (Conservation of Quality) โดยคนรุ่นปัจจุบันต้องส่งมอบโลกใบนี้ไปยังคนรุ่นหน้าในสภาพที่ไม่เสื่อมโทรมไปกว่าสภาพที่คนรุ่นปัจจุบันได้รับมา และการอนุรักษ์การเข้าถึง (Conservation of Access) โดยคนแต่ละรุ่นต้องจัดให้คนที่มิชีวิตอยู่ในรุ่นของตนเองมีสิทธิเข้าถึงมรดกที่ได้รับมาจากคนรุ่นก่อนอย่างยุติธรรม และต้องอนุรักษ์การเข้าถึงนั้นสำหรับคนรุ่นอนาคต

๓.๒.๕ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมปรากฏอยู่ในปฏิญญากรุงสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ค.ศ. ๑๙๗๒ และปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ค.ศ. ๑๙๙๒ ระบุว่า การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับที่เกี่ยวข้องโดยให้มีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ อาทิ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งรัฐจะเอื้ออำนวยและส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการเผยแพร่ข้อมูลอย่างกว้างขวาง การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและทางบริหารเพื่อขอความคุ้มครองและรับการเยียวยาชดเชยความเสียหายในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อม และการอ้างสิทธิชุมชน (Communities Right) ซึ่งเป็นสิทธิเชิงกลุ่ม (Collective Right) ของสมาชิกในชุมชนในอันที่จะร่วมกันบริหารจัดการ ใช้ประโยชน์ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง

๔. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีในประเทศไทย

ในอดีตประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ รวมทั้งมีพื้นที่ดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม ดังคำกล่าวที่ว่า ประเทศไทยนั้นในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แต่การพัฒนาประเทศในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมาซึ่งมุ่งพัฒนาจากระบบเศรษฐกิจพื้นฐานทางการเกษตรไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบกึ่งอุตสาหกรรมส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนเกินศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศโดยมิได้คำนึงถึงการเสื่อมค่าของทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ตลอดจนผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนาที่มีต่อสภาพแวดล้อม เป็นเหตุให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้ขยายตัวและทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ อาทิ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มลภาวะทางสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ การละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ผลกระทบของสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนทั้งในด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพทางร่างกาย การประกอบอาชีพ และการพักอาศัย ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอีกทั้งเล็งเห็นว่าการเชื่อมโยงกันของระบบนิเวศโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่สามารถจำกัดขอบเขตของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ และไม่สามารถดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้โดยลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกประเทศทั่วโลก จึงได้ดำเนินความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีอย่างต่อเนื่อง

โดยรวมเป็นภาคีในพันธกรณีระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก^{๑๕} ทั้งที่มีผลบังคับทางกฎหมาย ได้แก่ อนุสัญญา พิธีสาร ข้อตกลง และที่ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย แต่เป็นค้ำประกันทางการเมืองที่มีการรับรองโดยรัฐบาล ได้แก่ ปฏิญญา แผนต่าง ๆ นอกจากนี้ มีการยกร่างและปรับปรุงกฎหมายภายในอนุวัติการให้เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศดังกล่าวภายใต้บริบทเฉพาะของประเทศไทย โดยมีศาลเป็นองค์กรหลักในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมเกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจน

๔.๑ สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อม

การเพิ่มจำนวนประชากร การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและบริการ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยสามารถสรุปสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมาได้ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ทรัพยากรดิน แร่ และการใช้ที่ดิน

การบริหารจัดการที่ดินของประเทศไทยมีปัญหาความไม่เป็นธรรมและมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน โดยสิทธิการถือครองที่ดินกระจุกตัวภายในกลุ่มคนส่วนน้อย สัดส่วนการถือครองที่ดินของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ ๑๐ ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด ต่อกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ ๑๐ ที่มีการถือครองที่ดินน้อยที่สุด คิดเป็น ๘๕๓.๖ ไร่ โดยกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ ๑๐ ที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด มีส่วนแบ่งการถือครองที่ดินมากกว่าร้อยละ ๖๐ ของพื้นที่ทั้งหมด^{๑๖} คุณภาพดินเสื่อมโทรมลง ซึ่งจากการประเมินพื้นที่เสื่อมโทรมของดิน พบว่า ที่ดินร้อยละ ๕๔ ของพื้นที่ในประเทศเป็นพื้นที่ดินเสื่อมโทรม เนื่องจากการใช้ที่ดินผิดประเภทไม่เหมาะสมกับศักยภาพดิน การใช้ประโยชน์ติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนาน แต่ขาดการบำรุงรักษาสภาพดิน และภัยพิบัติทางธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรแร่เพิ่มขึ้น จึงต้องมีการทำเหมืองแร่ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในรูปของการปนเปื้อนในธรรมชาติและผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนดังจะเห็นได้จากจำนวนเรื่องร้องเรียนที่เพิ่มมากขึ้นโดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ มีการร้องเรียนผ่านสำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ๕ ครั้ง แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีการร้องเรียน ๓๐ ครั้ง^{๑๗}

๔.๑.๒ ทรัพยากรป่าไม้

ประเทศไทยประสบปัญหาการบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ในลักษณะการแผ้วถางพื้นที่เป็นบริเวณกว้างโดยชาวบ้านและนายทุน การออกโฉนดที่ดินหรือเอกสารสิทธิ

^{๑๕} รายละเอียดโปรดดู สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, **สรุปข้อตกลงพหุภาคีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, ๒๕๕๖)

^{๑๖} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี ๒๕๕๗ เรื่องการพัฒนาคนเพื่ออนาคตประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๗), น.๘๓.

^{๑๗} สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, **รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๙**, (นนทบุรี : บริษัท ไลยเส้น ศรีเอชเอ็น จำกัด, ๒๕๖๐), น.๙๕-๙๖.

โดยมิชอบ และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด ๑๓๘,๕๖๖,๘๗๕ ไร่ หรือร้อยละ ๔๓.๒๑ ของพื้นที่ประเทศ แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด ๑๐๒,๒๔๐,๙๘๑.๘๘ ไร่ หรือร้อยละ ๓๑.๖๐ ของพื้นที่ประเทศ^{๑๘} โดยพื้นที่ภูเขาต้นน้ำบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยจำนวนมากถูกบุกรุกทำลายกลายเป็นภูเขาหัวโล้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดภัยธรรมชาติดินโคลนถล่มและอุทกภัยซึ่งสร้างความเสียหายอย่างมากในระยะหลัง

๔.๑.๓ ความหลากหลายทางชีวภาพ

สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยถูกคุกคามอย่างต่อเนื่องตลอดจนมีอัตราการสูญเสียมความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้นทั้งพันธุกรรม ชนิดพันธุ์ และระบบนิเวศ โดยปัจจัยที่ผลักดันให้พันธุ์พืชและสัตว์เข้าสู่สภาวะใกล้สูญพันธุ์ ได้แก่ การใช้ประโยชน์และพึ่งพาทรัพยากรและสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัว การสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติจากการขยายตัวของชุมชนเมือง การลักลอบค้าขายสัตว์ป่าและพืชป่าอย่างผิดกฎหมาย ภาวะมลพิษ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การแสวงหาพลังงานทางเลือกโดยเฉพาะจากทรัพยากรชีวภาพ ชุมชนท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตที่อิงอาศัยความหลากหลายทางชีวภาพยังขาดความรู้และความตระหนักถึงบทบาทในการดูแลรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ^{๑๙}

๔.๑.๔ ทรัพยากรน้ำ

จากข้อมูลปริมาณการใช้น้ำ พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ชลประทาน ๓๐.๐๗ ล้านไร่ สามารถเก็บกักน้ำใช้งานได้เฉลี่ยปีละ ๔๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร รวมกับปริมาณน้ำตามธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ประมาณเฉลี่ยปีละ ๑๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร รวมทั้งสิ้น ๕๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เปรียบเทียบกับความต้องการใช้น้ำเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การรักษาระบบนิเวศ การอุตสาหกรรม และการอุปโภคบริโภค ประมาณ ๕๗,๓๒๘ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำทั้งประเทศเฉลี่ยปีละ ๗,๓๒๘ ล้านลูกบาศก์เมตร อย่างไรก็ตามเนื่องจากด้วยภาวะความผันผวนของปริมาณน้ำฝนประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้ประเทศไทยเกิดน้ำท่วมในช่วงฤดูฝนของทุกปี นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีปัญหาความขัดแย้งจากการใช้น้ำโดยมีสาเหตุจากการจัดสรรน้ำที่ไม่เท่าเทียมกันและการกระจายภาคอุตสาหกรรมไปสู่ท้องถิ่นสร้างความเสียหายต่อแหล่งน้ำทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้^{๒๐}

๔.๑.๕ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ประเทศไทยประสบปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในหลายพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์โดยเฉพาะสิ่งปลูกสร้างตามแนวชายฝั่งและที่ยื่นลงไปในทะเล การสร้างสิ่งกีดขวางหรือเขื่อนกันแม่น้ำ และการทำลายป่าชายเลน ซึ่งจากการสำรวจของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพบพื้นที่ชายฝั่งมีปัญหาการกัดเซาะรวมระยะทางประมาณ ๘๓๐ กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒๖ ของ

^{๑๘} กรมป่าไม้, โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง ๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักจัดการที่ดินป่าไม้, ๒๕๕๙), น.๑.

^{๑๙} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สภาพปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ ๒๕ ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์, ๒๕๕๘), น.๒๙.

^{๒๐} เฟื่องอ้าง, น.๓๐-๓๒.

ชายฝั่งทะเลไทย^{๒๑} ทรัพยากรทางทะเลของประเทศไทยมีความเสื่อมโทรมมากกว่าในอดีตโดยเฉพาะปะการังและหญ้าทะเลส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเสียหายจนถึงเสียหายมาก อีกทั้งประชากรสัตว์ทะเลลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วและสัตว์ทะเลหายากบางชนิดใกล้สูญพันธุ์ เนื่องจากปัญหาการทำประมงโดยผิดกฎหมาย เช่น การทำประมงในพื้นที่หรือฤดูที่ห้ามทำการประมง การลักลอบใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย^{๒๒}

๔.๑.๖ มลภาวะทางสิ่งแวดล้อม

ระดับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ประสิทธิภาพในการจัดการและควบคุมดูแล การประกอบการภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม การก่อสร้าง และการคมนาคมขนส่ง กรมควบคุมมลพิษทำการสำรวจสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยในช่วงเดือนมกราคมถึงมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้พบว่า คุณภาพอากาศเกินค่ามาตรฐานและอยู่ในระดับที่มีผลกระทบต่อสุขภาพใน ๒๓ จังหวัด จากทั้งหมด ๒๙ จังหวัดที่มีการตรวจวัด โดยเฉพาะมีปัญหามลพิษขนาดเล็กและปัญหาหมอกควันจากไฟป่าหรือการเผาในที่โล่งในหลายพื้นที่ ระดับเสียงเฉลี่ย ๒๔ ชั่วโมงต่ำสุดในทุกพื้นที่มีแนวโน้มมีค่าเพิ่มขึ้น จำนวนข้อมูลระดับเสียงเกินค่ามาตรฐานบริเวณพื้นที่ริมถนนในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญทั่วประเทศอยู่ในเกณฑ์ดีมาร้อยละ ๒ เกณฑ์ดีร้อยละ ๓๖ ระดับพอใช้ร้อยละ ๔๑ และมีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมร้อยละ ๒๑ คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งอยู่ในเกณฑ์ดีร้อยละ ๒๗ ระดับพอใช้ร้อยละ ๖๔ และมีคุณภาพน้ำทะเลเสื่อมโทรมร้อยละ ๙ ไม่พบคุณภาพน้ำทะเลในเกณฑ์ดีมาก ปริมาณขยะมูลฝอยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นโดยเกิดขึ้นประมาณ ๗๐,๐๐๐ ตันต่อวัน ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทยได้รับบริการเก็บขนและนำไปกำจัดอย่างถูกต้องประมาณ ๒๒,๐๐๐ ตันต่อวัน ส่วนที่เหลือมีการเก็บขนแต่นำไปกำจัดโดยไม่ถูกต้องหรือยังไม่ได้รับการให้บริการเก็บขน เกิดปัญหาขยะมูลฝอยตกค้างในชุมชน การกำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีที่ไม่ถูกหลักวิชาการ และการลักลอบทิ้งขยะมูลฝอยโดยเฉพาะของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมหรือชุมชนรวมถึงซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และขยะมูลฝอยติดเชื้อในพื้นที่สาธารณะ^{๒๓}

๔.๑.๗ สิ่งแวดล้อมเมือง ชุมชน ธรรมชาติ และศิลปกรรม

การกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนเมืองทำให้มีการอพยพของประชากรเข้าสู่เขตเมืองก่อให้เกิดปัญหาความหนาแน่นของชุมชนเมืองและปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ตามมา การเติบโตอย่างไม่ระเบียบแบบแผนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของพื้นที่เมืองยังก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและพื้นที่นันทนาการ การผังเมือง การจัดหาสาธารณูปโภค ภูมิทัศน์ของเมืองซึ่งขาดความสวยงามไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย แหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมเสื่อมโทรมเนื่องจากการขยายตัวของเมืองและเศรษฐกิจ กภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความเสื่อมโทรม

^{๒๑} กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, รายงานสถานการณ์กักเข้ชายฝั่งด้านอ่าวไทย, (กรุงเทพมหานคร : กองบริหารจัดการพื้นที่ชายฝั่ง, ๒๕๕๙), น.๖.

^{๒๒} สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๑๗*, น.๑๔๕-๑๕๓.

^{๒๓} กรมควบคุมมลพิษ, สถานการณ์มลพิษประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ รอบ ๖ เดือน, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานและประเมินผล, ๒๕๕๘), น.๑, ๑๕, ๒๑ และ ๓๑.

ตามกาลเวลา และการขาดความรู้ความเข้าใจของประชาชนอันเป็นเหตุให้แหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ถูกบุกรุกและทำลายจนเสียหายจำนวนมาก^{๒๔}

๔.๒ กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี

เนื่องด้วยประเทศไทยยึดถือตามแนวทฤษฎีทวินิยม (Dualism Theory) ที่มองว่ากฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในเป็นกฎหมายคนละระบบและมีความเป็นอิสระแยกต่างหากจากกันอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎหมายที่ใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศ ส่วนกฎหมายภายในเป็นกฎหมายที่แต่ละรัฐตราขึ้นเพื่อใช้บังคับในความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองหรือองค์กรของรัฐ จึงไม่อาจนำกฎหมายระหว่างประเทศหรือหลักการพื้นฐานในทางระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อมมาบังคับใช้ภายในประเทศได้โดยอัตโนมัติ แต่ต้องผ่านกระบวนการแปลงให้เป็นกฎหมายภายในเสียก่อนจึงจะสามารถนำมาบังคับใช้ภายในประเทศได้^{๒๕} ประเทศไทยมีกฎหมายภายในเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อมหลายฉบับซึ่งได้ยกร่างและปรับปรุงเพื่ออนุวัติการหลักการในเรื่องดังกล่าวตามพันธกรณีระหว่างประเทศและวางหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

๔.๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ที่เพิ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ ได้มีการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อม ดังนี้ สิทธิของบุคคลและชุมชนในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมถึงการเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณา สิทธิข้างต้นหมายถึงความรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าว^{๒๖} สิทธิของบุคคลและชุมชนในการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ซึ่งรัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาต และต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และสิทธิของบุคคลและชุมชนที่ได้รับผลกระทบในเรื่องดังกล่าวในการได้รับการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายจากรัฐอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า^{๒๗} สิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐได้

^{๒๔} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, *อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ ๑๙*, น.๓๙-๔๑.

^{๒๕} สำหรับทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในนั้น รายละเอียดโปรดดู ประสิทธิ์ เอกบุตร, *กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑ สนธิสัญญา*, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน (พิมพ์ครั้งที่ ๔), ๒๕๕๑), น.๕๑-๕๗.

^{๒๖} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔๓

^{๒๗} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๘

โดยสะดวก^{๒๘} สิทธิของบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติหรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีมาตรการกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธินั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้^{๒๙} ในกรณีที่รัฐไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม ประชาชนและชุมชนมีสิทธิที่จะติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ รวมตลอดทั้งฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์นั้น^{๓๐} และบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ^{๓๑}

๔.๒.๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อมโดยตรงและอย่างเป็นระบบ อีกทั้งมีเนื้อหาครอบคลุมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกด้าน มีสาระสำคัญดังนี้ การรับรองสิทธิของบุคคลในการได้รับทราบข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิในทรัพย์สินหรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย การได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐในกรณีที่ได้รับความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษอันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่ม สนับสนุนหรือดำเนินการโดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใด ๆ อันเป็นการละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด^{๓๒} การรับรององค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและมีได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมืองหรือการแสวงหาผลกำไร ให้มีสิทธิของจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งจะได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ^{๓๓} การจัดตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ^{๓๔} คณะกรรมการควบคุมมลพิษ^{๓๕} และกองทุนสิ่งแวดล้อม^{๓๖} การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ

^{๒๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๙

^{๒๙} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕

^{๓๐} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๑

^{๓๑} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๑๓

^{๓๒} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖

^{๓๓} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๗ และ ๘

^{๓๔} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๒ ถึง ๒๑

^{๓๕} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๒ ถึง ๕๔

^{๓๖} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๒๒ ถึง ๓๑

สิ่งแวดล้อมในเรื่องต่าง ๆ เช่น มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง มาตรฐานคุณภาพอากาศ มาตรฐานระดับเสียง โดยอาศัยหลักวิชาการ กฎเกณฑ์ และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน และคำนึงถึงความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง^{๓๗} การวางแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยให้ส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนดังกล่าว และให้มีแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด^{๓๘} การกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยทั่วไปหรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ และการกำหนดมาตรการที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นหรือพื้นที่อื่น ที่เป็นเขตอนุรักษ์ เขตผังเมืองรวม เขตผังเมืองเฉพาะ เขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม หรือเขตควบคุมมลพิษ ที่มีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤตซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที เช่น กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ห้ามกระทำกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการที่จะทำการก่อสร้างหรือดำเนินการให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม กำหนดวิธีจัดการโดยเฉพาะ กำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง^{๓๙} การกำหนดเขตควบคุมมลพิษในท้องที่ที่มีปัญหามลพิษซึ่งมีแนวโน้มที่จะร้ายแรงถึงขนาดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ^{๔๐} การทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจประกาศกำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่มีผลกระทบสิ่งแวดล้อมต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอขอความเห็นชอบก่อนที่จะดำเนินการตามโครงการหรือกิจการนั้น ๆ ได้ โดยให้มีคณะกรรมการผู้ชำนาญการประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณารายงานดังกล่าว^{๔๑} การกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายในกรณีที่แหล่งกำเนิดมลพิษนั้นก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใด ๆ ไม่ว่าจะการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบให้รวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย^{๔๒} ให้ผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใด

^{๓๗} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๒ ถึง ๓๔

^{๓๘} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๕ ถึง ๔๑

^{๓๙} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๒ ถึง ๔๕

^{๔๐} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๕๙ ถึง ๖๓

^{๔๑} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ ถึง ๕๑

^{๔๒} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๖

โดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐ ตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น^{๔๓} การกำหนด มาตรการทางปกครองในการควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งทางอากาศและเสียง น้ำ หรือ มลพิษอื่นใด^{๔๔} การตรวจสอบควบคุมระบบการบำบัดหรือกำจัดมลพิษของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง แหล่งกำเนิดมลพิษ^{๔๕} การกำหนดความผิดอาญา เช่น ความผิดฐานบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐ โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหาย หรือ เสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมี ผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม^{๔๖} ซึ่งในกรณีที่ผู้กระทำความผิด เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของ กรรมการหรือผู้จัดการหรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่ บุคคลดังกล่าวละเว้นหน้าที่ไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย^{๔๗}

๔.๒.๓ กฎหมายอื่น ๆ

นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการกำหนด นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศแล้ว ประเทศไทยยังมีกฎหมายอื่น อีกหลายฉบับที่เป็นมาตรการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมภาวะมลพิษของ สิ่งแวดล้อม เช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๒ กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติอุทยาน แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ กฎหมายเกี่ยวกับการสำรวจ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ พระราชบัญญัติ การประมง พ.ศ. ๒๔๙๐ พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๔ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ชุมชน ธรรมชาติ และศิลปกรรม เช่น พระราชบัญญัติ การผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการ ครอบครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๕๖ พระราชบัญญัติ การชลประทานหลวง พ.ศ. ๒๔๘๕ กฎหมายเกี่ยวกับการชดเชยเยียวยาความเสียหาย เช่น ประมวล

^{๔๓} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๗

^{๔๔} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๖๔ ถึง ๗๙

^{๔๕} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘๐ ถึง ๘๗

^{๔๖} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๙

^{๔๗} พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๑๑

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องละเมิดไว้ว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดีแก่ร่างกายก็ดีอนามย์ก็ดีเสรีภาพก็ดีทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น^{๔๘} การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย^{๔๙} บุคคลผู้มิไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้จะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง^{๕๐} และกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องทรัพย์สินไว้ว่า บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะจะไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาคำนึงประกอบไซ้ ท่านว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ ไม่ลบหลู่สิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน^{๕๑} นอกจากนี้ ยังมีกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเก็บกักและระบายน้ำระหว่างที่ดินข้างเคียง^{๕๒} การป้องกันการรั่วซึมของน้ำและสิ่งโสโครก^{๕๓} และการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ที่ดินติดทางน้ำ^{๕๔} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นการดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่มคนอื่นในกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม โดยคดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก โจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจขออนุญาตฟ้องร้องดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ และคำพิพากษาของศาลจะมีผลเป็นการผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทั้งหมด^{๕๕}

๔.๓ การบังคับใช้กฎหมายในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีหน่วยงานของรัฐจำนวนมากที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยศาลถือเป็นองค์กรหลักในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมในชั้นที่สุด สำหรับการจัดองค์กรศาลนั้น ประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนมาใช้ระบบศาลคู่ (Dual Court System) ตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มีการจัดตั้งศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองเป็นการเฉพาะซึ่งแยกต่างหากและเป็นอิสระจากศาลยุติธรรมอย่างเด็ดขาดในลักษณะคู่ขนานเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในอดีตให้เป็นศาลรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ในอดีตให้เป็นศาลปกครอง

^{๔๘} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐

^{๔๙} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๑

^{๕๐} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๓๗

^{๕๑} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓๗

^{๕๒} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓๙ และ ๑๓๔๐

^{๕๓} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๔๒

^{๕๔} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๕๕

^{๕๕} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๒/๑ ถึง ๒๒๒/๔๙

๔.๓.๑ ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีเพียงศาลเดียว ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ ๑ คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก ๘ คน รวมเป็น ๙ คน^{๕๖} มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์การอิสระ และอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ^{๕๗} บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ^{๕๘} คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ^{๕๙} ตัวอย่างคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิทธิในสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓/๒๕๕๒ คดีนี้เป็นการส่งประเด็นมาจากศาลปกครองสูงสุดให้วินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจประกาศกำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอขอความเห็นชอบ มีเนื้อหาที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๕๖ วรรคสอง ซึ่งบัญญัติให้โครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน จัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนดำเนินการ และต่อมาได้มีการนำหลักการเดียวกันมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสอง หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ วรรคหนึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของรัฐและชุมชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสองแล้ว อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีเจตนารมณ์ต้องการให้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบังคับใช้ได้ทันทีโดยไม่ต้องรอการบัญญัติกฎหมายอนุวัติการ การบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ วรรคหนึ่ง จึงต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสองด้วย ดังนั้น หากปรากฏว่าโครงการใดไม่ว่าจะถูกกำหนดให้ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๖ วรรคหนึ่งหรือไม่ เป็นโครงการที่อาจก่อให้เกิด

^{๕๖} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๐๐

^{๕๗} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๑๐

^{๕๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๑๓

^{๕๙} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๑๑ วรรคสี่

ผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชนทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ บุคคลหรือชุมชนย่อมมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองเพื่อขอให้โครงการนั้น ๆ ต้องดำเนินการตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสอง กำหนดไว้ได้^{๖๐}

๔.๓.๒ ศาลปกครอง

ศาลปกครองมีอยู่ด้วยกัน ๒ ชั้นศาล ได้แก่ ศาลปกครองสูงสุด และศาลปกครองชั้นต้น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครองซึ่งมิใช่การวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กระอิสระซึ่งเป็นการใช้อำนาจโดยตรงตามรัฐธรรมนูญขององค์กระอิสระนั้น ๆ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ^{๖๑} ซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ แยกคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองออกเป็น ๖ ประเภท ได้แก่ คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจหรือจากการละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำ และคดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง^{๖๒} ศาลปกครองได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลปกครองสูงสุดและศาลปกครองชั้นต้นทุกศาล เพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาและดำเนินการทั้งปวงในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายในเขตอำนาจโดยมีตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญคดีประเภทดังกล่าวและการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เหมาะสมกับลักษณะของคดี^{๖๓} ตัวอย่างคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมีดังต่อไปนี้^{๖๔}

ก. คดีล่าห้วยคลิตี้ (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๗๔๓/๒๕๕๕)

คดีนี้ผู้ฟ้องคดีทั้งสี่ฟ้องว่า บริษัทตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ได้ปล่อยทิ้งน้ำขุ่นข้นและกากแร่ดิบจากบ่อกักตะกอนลงสู่ลำห้วยคลิตี้ ทำให้ผู้ฟ้องคดีทั้งสี่ฟ้องและราษฎรในชุมชนคลิตี้ล่างได้รับผลกระทบจากการปนเปื้อนสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้ โดยกรมควบคุมมลพิษผู้ถูกฟ้องคดีไม่เข้าดำเนินการเพื่อขจัดมลพิษและฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีกำจัดมลพิษและฟื้นฟูระบบนิเวศให้คืนสู่สภาพเดิม และขอให้ชดเชยค่าเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ

^{๖๐} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓/๒๕๕๒ สืบค้นจากเว็บไซต์ของศาลรัฐธรรมนูญ <<http://www.constitutional.court.or.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๖๑} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๙๗

^{๖๒} พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙

^{๖๓} ประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลปกครองสูงสุด ประกาศประธานศาลปกครองสูงสุด เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลปกครองชั้นต้น และคำแนะนำของประธานศาลปกครองสูงสุดในการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

^{๖๔} คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดสืบค้นจากเว็บไซต์ของศาลปกครอง <<http://www.admincourt.go.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

ซึ่งศาลปกครองสูงสุดพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีกำหนดแผนงาน วิธีการ และดำเนินการฟื้นฟูตรวจและวิเคราะห์ตัวอย่างน้ำ ดิน พืชผัก และสัตว์น้ำในลำห้วยคลิตี้ ให้ครอบคลุมทุกฤดูกาลอย่างน้อยฤดูกาลละ ๑ ครั้ง จนกว่าจะพบว่าค่าสารตะกั่วในน้ำ ดิน พืชผัก และสัตว์น้ำในลำห้วยคลิตี้ไม่เกินเกณฑ์มาตรฐาน เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๑ ปี และแจ้งให้ผู้ฟ้องคดีทั้งสี่สืบสองทราบโดยวิธีการเปิดเผย โดยต้องทำการปิดประกาศ ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านคลิตี้ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลชะแล ที่ว่าการอำเภอทองผาภูมิ และให้ผู้ถูกฟ้องคดีชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้ฟ้องคดีทั้งสี่สืบสองเป็นเงินรายละ ๑๗๗,๑๙๙.๕๕ บาท

ข. คดีมาบตาพุด (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ ๑๓๕๒/๒๕๕๓)

คดีนี้สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนกับพวกรวม ๔๓ คน (ผู้ฟ้องคดี) ฟ้องว่า ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑ กับพวกรวม ๘ คน (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกับพวก) ได้ร่วมกันให้ความเห็นชอบอนุมัติอนุญาตโครงการหรือกิจกรรมจำนวน ๗๖ โครงการ ที่ดำเนินการในพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียงโดยไม่ดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๗ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กรณีเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม หรือด้านสุขภาพให้ความเห็นชอบก่อนมีการดำเนินการจึงขอให้เพิกถอนรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพิกถอนใบอนุญาต และให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้ง ๘ ดำเนินการออกระเบียบหรือหลักเกณฑ์หรือการอื่นใดตามขั้นตอนของกฎหมายภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ซึ่งศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งว่า สิทธิของบุคคลที่ทบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ บัญญัติรับรองไว้ย่อมได้รับความคุ้มครอง การที่ยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการใช้สิทธิดังกล่าวนั้น ไม่ใช่เหตุที่องค์กรของรัฐจะยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อปฏิเสธไม่ให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวได้ เพราะโดยหลักการใช้และการตีความกฎหมาย เจตนารมณ์ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ จะมีผลตามที่บัญญัติโดยทันทีไม่ว่าจะมีบทบัญญัติให้ต้องมีการตรากฎหมายกำหนดรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ ดังนั้น ก่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจึงต้องดำเนินการให้ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ทั้งหลายที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๗ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เมื่อผู้ถูกฟ้องคดีทั้งแปดได้อนุมัติโครงการหรือกิจกรรมทั้ง ๗๖ โครงการไปโดยไม่ได้ดำเนินการให้ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์มาตรา ๖๗ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว การกระทำของผู้ถูกฟ้องคดีทั้ง ๘ จึงน่าจะไม่ใช่การกระทำที่ผิดกฎหมาย จึงมีคำสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้ง ๘ สั่งระงับโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าวไว้เป็นการชั่วคราว ยกเว้นกิจกรรมหรือโครงการบางประเภท

ค. คดีจำกัดสิทธิการทำประมง (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.๕๑/๒๕๕๓)

คดีนี้ผู้ฟ้องคดีซึ่งเป็นชาวประมงฟ้องว่า ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๒ ซึ่งออกโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑

ที่กำหนดห้ามมิให้ใช้เครื่องมือทำการประมงดังต่อไปนี้ เครื่องมืออวนลากทุกชนิดที่ใช้ประกอบกับเรือกล ยกเว้นเครื่องมืออวนลากที่ใช้ประกอบกับเรือกลลำเดียวที่มีขนาดความยาวเรือไม่เกิน ๑๖ เมตร ให้ทำการประมงได้เฉพาะในเวลากลางคืน (ตั้งแต่เวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น) เครื่องมืออวนติดตาที่ใช้ประกอบกับเรือกลทำการประมงด้วยวิธีการล้อมติดตาปลาทุหรือด้วยวิธีอื่นใดที่คล้ายคลึงกัน เครื่องมืออวนล้อมจับทุกชนิดที่ใช้ประกอบกับเรือกล เครื่องมืออวนครอบ อวนซ้อน หรืออวนยก ที่ใช้ประกอบกับเครื่องกำเนิดไฟฟ้า (เครื่องปั่นไฟ) ทำการประมงปลากะตัก เครื่องมืออวนรุนที่ใช้ประกอบกับเรือกลที่มีขนาดความยาวเรือเกินกว่า ๑๕ เมตรขึ้นไป ทำการประมงในทะเลในท้องที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคมของทุกปีเป็นประกาศที่มีขอบด้วยกฎหมาย ซึ่งศาลปกครองสูงสุดพิพากษาว่า การออกประกาศดังกล่าวก็เพื่อป้องกันมิให้มีการจับสัตว์น้ำในฤดูที่ปลาไม่ไข่ วางไข่ และเลี้ยงตัวในวัยอ่อน โดยมีเจตนารมณ์เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติประเภทสัตว์น้ำให้ยั่งยืนซึ่งเป็นประโยชน์สาธารณะ แม้จะกระทบต่อการประกอบอาชีพและรายได้ของผู้ที่พึ่งอาศัยอยู่บ้าง แต่ก็เพียงระยะเวลา ๓ เดือน ทั้งนี้ ผู้ที่พึ่งอาศัยก็ยังคงประกอบอาชีพประมงในท้องที่อื่นได้ หรือใช้เครื่องมือทำการประมงอื่นที่ไม่ต้องห้าม ประกาศดังกล่าวจึงก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะมากกว่าเมื่อเทียบกับความเสียหายของผู้ที่พึ่งอาศัย ประกาศดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายแล้ว

๔.๓.๓ ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น^{๖๕} ซึ่งคดีส่วนใหญ่ในศาลยุติธรรมจะเป็นคดีแพ่งและคดีอาญา โดยศาลยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ซึ่งได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ ซึ่งได้แก่ ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา^{๖๖} ศาลยุติธรรมเล็งเห็นถึงความสำคัญของคดีสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมและมีแผนกชำนาญพิเศษในเรื่องนี้เป็นการเฉพาะจึงได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค และศาลแพ่ง รวมทั้งมีการกำหนดแนวทางการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและเป็นระเบียบเดียวกัน^{๖๗} ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นคดีแพ่งและคดีอาญาที่สำคัญมีดังต่อไปนี้^{๖๘}

^{๖๕} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๙๔

^{๖๖} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ ถึง ๓

^{๖๗} ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกในศาลฎีกา ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค ประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่อง การจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลแพ่ง คำสั่งประธานศาลฎีกาที่ ๓๐/๒๕๕๗ เรื่อง ตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกาและกำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา และคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม

^{๖๘} คำพิพากษาศาลฎีกาสืบค้นจากเว็บไซต์ของศาลฎีกา <<http://deka.supremecourt.or.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐

ก. คดีลำห้วยคลิตี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๒๑๙/๒๕๕๘)

คดีนี้โจทก์ทั้งแปดซึ่งเป็นชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้ล่างที่ได้รับผลกระทบจากสารตะกั่วที่ปนเปื้อนในลำห้วยคลิตี้ฟ้องบริษัทตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งได้รับสัมปทานเหมืองตะกั่วปล่อยน้ำในบ่อกักเก็บแร่สารตะกั่วลงสู่ลำห้วยคลิตี้ และกรรมการผู้จัดการบริษัทดังกล่าวให้ร่วมกันชดเชยเยียวยาความเสียหายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งศาลฎีกาพิพากษาว่าจำเลยทั้งสองไม่มีพยานนำสืบหักล้างว่าอาการป่วยของโจทก์ทั้งแปดมิได้เกิดจากการรับสารตะกั่วเข้าสู่ร่างกาย ดังนั้น ปริมาณสารตะกั่วในร่างกายของโจทก์ทั้งแปดจึงเป็นอันตรายแก่ร่างกายและสุขภาพอนามัยของโจทก์ทั้งแปด ข้อเท็จจริงจึงรับฟังได้ว่าโจทก์ทั้งแปดป่วยเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของสารตะกั่วจากโรงแต่งแร่ของจำเลยที่ ๑ เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและสุขภาพอนามัย จำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการแต่งแร่ดังกล่าว จึงเป็นเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษ มีหน้าที่รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายให้แก่โจทก์ทั้งแปดไม่ว่าจำเลยที่ ๑ จะกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๙๖ จำเลยที่ ๒ เป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนจำเลยที่ ๑ จึงมีฐานะเป็นผู้ดูแลกิจการของจำเลยที่ ๑ และครอบครองสารตะกั่วซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษร่วมกับจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษ จึงต้องร่วมรับผิดชอบกับจำเลยที่ ๑ ด้วย เห็นสมควรกำหนดค่าเสียหายให้โจทก์ทั้งแปดเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลก่อนฟ้อง ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลต่อเนื่องจนกว่าจะลดปริมาณสารตะกั่วในร่างกายให้อยู่ระดับที่จะไม่เกิดพิษต่อโจทก์ทั้งแปดภายในเวลา ๒ ปี ค่าสูญเสียความสามารถและโอกาสในการทำงานอย่างสิ้นเชิงหรือบางส่วนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าเสื่อมสุขภาพอนามัยและค่าขาดประโยชน์ในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค ขาดแหล่งอาหาร ขาดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากลำห้วยคลิตี้ เมื่อโจทก์ทั้งแปดและชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้ล่างเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีสิทธิที่จะอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากลำห้วยคลิตี้อย่างสมดุลและยั่งยืนตามรัฐธรรมนูญ ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกร้องให้จำเลยทั้งสองกระทำการหรืองดเว้นกระทำการที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ พิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันชำระเงินแก่โจทก์ที่ ๑ ที่ ๓ ที่ ๔ และที่ ๖ เป็นเงินคนละ ๒,๑๕๐,๐๐๐ บาท โจทก์ที่ ๒ และที่ ๗ เป็นเงินคนละ ๒,๖๕๐,๐๐๐ บาท และโจทก์ที่ ๕ และที่ ๘ เป็นเงินคนละ ๓,๑๕๐,๐๐๐ บาท ให้จำเลยทั้งสองแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยทั้งสองจนกว่าลำห้วยคลิตี้จะกลับมามีสภาพที่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ตามมาตรฐานของทางราชการ และให้สงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาในส่วนค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อร่างกายหรืออนามัย และค่าเสียหายเพื่อการเสียความสามารถประกอบการงานของโจทก์ทั้งแปดภายในระยะเวลา ๒ ปี นับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาศาลฎีกาให้คู่ความฟัง

ข. คดีบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๕๖/๒๕๖๐)

คดีนี้พนักงานอัยการจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นโจทก์ฟ้องจำเลยทั้งสองว่าจำเลยทั้งสองร่วมกันบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองและทำประโยชน์โดยการทำไม้ในป่าดงระแนง ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งอยู่ในแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ คิดเป็นเนื้อที่ ๗๒ ไร่ และใช้อุปกรณ์เครื่องมือใดไม่ปรากฏชัดตัดและโค่นไม้สัก ไม้กระยาเลย ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามออกจากต้น ๗๐๐ ต้น

อยู่ในเขตที่ดินป่าสงวนแห่งชาติซึ่งเป็นป่าตามกฎหมายโดยไม่ได้รับอนุญาตและไม่ได้รับสัมปทาน หรือได้รับยกเว้นใด ๆ ตามกฎหมายให้ทำไม่ได้ อันเป็นการกระทำด้วยประการใด ๆ ทำให้เสื่อมเสีย แก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ได้รับอนุญาตและร่วมกันมีไม้สักกับไม้กระยาเลยอันยังมีได้แปรรูป อันเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก. จำนวน ๑,๑๔๘ ท่อน รวมปริมาตร ๖๕.๖๙ ลูกบาศก์เมตร คิดเป็น ค่าภาคหลวง ๕๕๒,๑๖๐ บาท โดยไม่มีรอยตราค่าภาคหลวงหรือรอยตรารัฐบาลขายไว้ในครอบครอง โดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งศาลฎีกาพิพากษาว่าในวันเกิดเหตุคณะเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่าร่วมกัน ออกตรวจปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เกิดเหตุพบ กลุ่มบุคคลประมาณ ๓ ถึง ๔ คน กำลังช่วยกันใช้มีดแผ้วถางไม้ขนาดเล็กและตัดโค่นไม้สักล้มลงเป็น จำนวนมาก เมื่อกลุ่มบุคคลนั้นมองเห็นเจ้าหน้าที่จึงพากันวิ่งหนีเข้าไปในป่า และมีพยานเห็นจำเลย ทั้งสองวิ่งหนีออกจากที่เกิดเหตุ พื้นที่ที่เกิดเหตุเป็นแปลงปลูกสวนป่า มีการตัดโค่นไม้สักกับไม้ กระยาเลยที่กำลังโตอยู่รอบ ๆ บริเวณแปลงที่ถูกตัดหลายแปลง โดยมีลักษณะเป็นการกระทำ ความผิดของกลุ่มบุคคลหลายฝ่ายร่วมกันเป็นขบวนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า โดยแบ่งหน้าที่กันทำ เพื่อให้พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เกิดเหตุกลายเป็นป่าไม้สมบูรณ์และหวังผลให้ทางราชการ ดำเนินการนำพื้นที่ที่ถูกบุกรุกดังกล่าวจัดสรรแบ่งปันให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งมีกลุ่มบุคคลที่ร่วมขบวนการ เดียวกันได้ประโยชน์ด้วยอันเป็นการกระทำที่ไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง โดยจำเลยทั้งสองร่วม เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการดังกล่าวด้วย ตามพฤติการณ์แห่งคดีเชื่อได้ว่าบุคคลที่เป็นกลุ่มนายทุน มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องในการกระทำความผิดตามฟ้องโดยตรง ยังมีได้มีการขยายผลและติดตาม จับกุมมาดำเนินคดีทั้งหมด คงมีแต่จำเลยทั้งสองเท่านั้นยอมเข้ามาขอตัวเพื่อให้ดำเนินคดี กรณีมีเหตุผล สมควรกำหนดโทษแก่จำเลยทั้งสองให้น้อยลงเพื่อให้เหมาะสมแก่รูปคดี แต่ตามพฤติการณ์กระทำ ความผิดของจำเลยทั้งสองส่งผลกระทบต่อสภาพความสมดุลของระบบนิเวศทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ยากแก่การฟื้นฟูให้กลับคืนดีดังเดิม ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน โดยรวม ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง กรณีจึงไม่มีเหตุที่จะรอกการลงโทษจำคุกแก่จำเลยทั้งสอง พิพากษา ลงโทษจำคุกจำเลยทั้งสองคนละ ๕ ปี

อนึ่ง คดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรมมีลักษณะเป็นคดีแพ่ง และคดีอาญาโดยสภาพ ส่วนคดีสิ่งแวดล้อมในศาลปกครองเป็นคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ ชุมชน และเอกชน ในฐานะหน่วยงานเป็นผู้อนุญาต ผู้กำกับ ควบคุม และแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งที่ผ่านมาทั้งสองศาลได้ปฏิบัติหน้าที่ในระบบศาลคู่ประสานสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

๔.๔ ศาสด์พระราชาในการแก้ไขปัญหาล้างสิ่งแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงครองราช สมบัติยาวนานที่สุดเป็นเวลากว่า ๗๐ ปี ตลอดระยะเวลาดังกล่าวพระองค์ทรงงานอย่างไม่เคยว่างวัน ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่ถึงพร้อมด้วยความบริสุทธิ์ พระราชกรณียกิจประการหนึ่งที่พระองค์ ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทรง มีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ความตอนหนึ่งว่า “...ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหา ที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนาอย่างรวดเร็ว ปัญหาคูณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษก็ยิ่งก่อตัวและทวีความรุนแรง

มากยิ่งขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้...”^{๖๙} พระองค์จึงทรงให้มีการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมากกว่า ๑,๐๐๐ โครงการ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวิธีการที่จะทำนุบำรุงและปรับปรุงสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น อาทิ การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขทฤษฎีและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศ พสกนิกรชาวไทยจึงขนานนามพระองค์ว่า “พระบิดาแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ดังนั้น องค์ความรู้ต่าง ๆ จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานไว้ถือเป็นศาสตร์พระราชาก็เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายอันพึงน้อมนำมาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติและใช้แก้ไขปัญหาสังแวดล้อมและการละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยให้หมดสิ้นไป

๔.๔.๑ การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดเป็นเวลากว่า ๓๐ ปี โดยทรงเน้นย้ำว่า “...เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เพียงแต่ปลูกให้มีพอกิน มันต้องมีพอที่จะตั้งโรงเรียน มีพอที่จะมีแม่แต่ศิลปะ...เจริญในทุกทาง เจริญในทางไม่หิว มีกิน คือไม่จน แล้วก็ มีกิน แล้วก็ มีอาหารใจ อาหารที่จะศิลปะหรืออะไรอื่น ๆ ให้มาก ๆ...สำคัญว่าจะต้องรู้จักขั้นตอนคือ ถ้านึกจะทำอะไรให้เร็วเกินไปพอเพียง แต่ถ้าไม่เร็วเกินไปหรือถ้าช้าเกินไป ก็ไม่พอเพียง ต้องให้ รู้จักก้าวหน้า อาจจะมีเร็วก็ได้ แต่ว่าให้ก้าวหน้าโดยที่ไม่ทำให้คนเดือดร้อน อันนี้เศรษฐกิจพอเพียง...ให้พอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจ ให้พอเพียงในความคิดและทำอะไรพอเพียงสามารถที่จะอยู่ได้...” (พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๖)^{๗๐} หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีคุณลักษณะ ๓ ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป หรือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล คำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งภายในและภายนอก และมีเงื่อนไขสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ คือ มีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้ทางวิชาการเทคโนโลยีมาใช้ในการวางแผน และการปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีความตระหนักรู้ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต^{๗๑} การน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

^{๖๙} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ดิน น้ำ ลม ไฟ สมดุลสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โกลเด้นท์ ไทม์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๖), สารเลขาธิการ กปร.

^{๗๐} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, พระมหากษัตริย์กับงานสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของ สกสค., ๒๕๕๙), น.๖๓.

^{๗๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), น.๑๓-๑๖.

มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะช่วยนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔.๔.๒ การพัฒนาอย่างยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริมากมายเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนและช่วยให้ประเทศ ก้าวหน้าหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยทรงยึดหลักในการดำเนินโครงการว่าต้องเป็นการ พัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มุ่งประโยชน์ให้เกิด แก่ส่วนรวมและประเทศชาติอย่างแท้จริง จึงจะเป็น การพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังพระราชดำรัสของ พระองค์ในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๙ ความตอนหนึ่งว่า “...ทุกวันนี้ประเทศไทยยังมีทรัพยากรพร้อมมูล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรบุคคล ซึ่งเราสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และเสถียรภาพอันถาวร ของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ข้อสำคัญเราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรนั้นอย่างฉลาด คือ ไม่นำมาทุ่มเท ใช้ให้สิ้นเปลืองไปโดยไร้ประโยชน์ หรือได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า หากแต่ระมัดระวังใช้ด้วยความประหยัด รอบคอบ ประกอบด้วยความคิดพิจารณาตามหลักวิชา เหตุผล และความถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งถึง ประโยชน์แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันยืนยาว...”^{๗๒} การพัฒนา อย่างยั่งยืนเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ฟื้นฟูและการบริหารจัดการหรือใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดดุลยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๔.๔.๓ การจัดสรรและการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

รัฐพึงต้องจัดสรรการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไป อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ขณะเดียวกันเอกชนก็พึงใช้สิทธิในสิ่งแวดล้อมของตนเองตราบเท่าที่อยู่ ภายในขอบเขตที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและมลภาวะทาง สิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่ไปละเมิดสิทธิในสิ่งแวดล้อมของชุมชนและบุคคลอื่น ดังเช่นคำสอนที่ปรากฏใน พระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้นว่า พระราชดำรัส ณ สำนักงาน กปร. ในปี ๒๕๓๑ ความตอนหนึ่งว่า “...มีความเดือดร้อน อย่างยิ่งว่าประชาชนในเมืองไทยจะไร้ที่ดิน และถ้าไร้ที่ดินแล้วก็จะทำงานเป็นทาสเขา ซึ่งเราไม่ปรารถนาที่จะให้ประชาชนเป็นทาสคนอื่น แต่ถ้าเราสามารถที่จะขจัดปัญหานี้ โดยเอาที่ดินจำแนก จัดสรรอย่างยุติธรรม อย่างมีการจัดตั้งจะเรียกว่านิคมหรือจะเรียกว่าหมู่บ้านหรือกลุ่มหรือสหกรณ์ก็ตาม ก็จะทำให้คนที่มีความชีวิตแร้นแค้นสามารถที่จะพัฒนาตัวเองขึ้นมาได้...”^{๗๓} พระราชดำรัสแถลงการณ์ สภาการวิทย์และโทรทัศน์แห่งชาติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สวชพ.) เรื่อง การใช้เสรีภาพ เพื่อการปรองดองสมานฉันท์ เนื่องในวันนักข่าว เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๒๐ ความตอนหนึ่งว่า “...การมีเสรีภาพนั้นเป็นของดีอย่างยิ่ง แต่เมื่อจะใช้จำเป็นต้องใช้ด้วยความระมัดระวังและความ รับผิดชอบ มิให้ล่วงละเมิดเสรีภาพของผู้อื่นที่เขามีอยู่เท่าเทียมกัน ทั้งมิให้กระทบกระเทือนถึง

^{๗๒} ศูนย์การเรียนรู้ทางไกลเศรษฐกิจพอเพียง, “พระบรมราชาบาทและกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปี ๒๕๒๙”, สืบค้นจากเว็บไซต์ <<http://cdlearnse.stou.ac.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๗๓} มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, “คลังความรู้เกี่ยวกับดิน”, สืบค้นจากเว็บไซต์ <<http://www.pidthong.org>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

สวัสดิภาพและความเป็นปกติสุขของส่วนรวมด้วย มิฉะนั้น จะทำให้มีความยุ่งยาก จะทำให้สังคมและชาติประเทศต้องแตกสลายจนสิ้นเชิง...”^{๗๔}

๔.๔.๔ การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกในพิธีรับมอบเรือขจัดคราบน้ำมันซึ่งรัฐบาลเดนมาร์กน้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ ความตอนหนึ่งว่า “...ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมอันเนื่องมาจากมลพิษหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเกิดขึ้นในที่หนึ่งที่ได้ก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงที่อื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ ทุกคนทุกประเทศในโลกจึงย่อมมีส่วนร่วมรับผิดชอบอยู่ด้วยกันทั้งในการแก้ไข ลดปัญหา และปรับปรุงสร้างเสริมสภาวะแวดล้อม ให้กลับคืนมาสู่สภาพอันจะเอื้อต่อการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขของตนเองและเพื่อนมนุษย์...”^{๗๕} ดังนั้น ทุกภาคส่วนรวมถึงประชาชนพึงบูรณาการความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในการช่วยกันบริหารจัดการและอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างภาคีในเรื่องดังกล่าวทั้งในระดับภายในประเทศ ประชาคมอาเซียน ระหว่างประเทศ และระดับโลก

๔.๔.๕ แนวทางการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ฟื้นฟู

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างครบถ้วนสมบูรณ์และครอบคลุมทุกด้านซึ่งไม่สามารถหาได้จากตำราเล่มไหน เป็นต้นว่า

ด้านทรัพยากรดิน

“...ก็ขอกล่าวว่าดินในที่ไหนไม่ดีขึ้นไม่ค่อยเป็นห้วง เพราะดินนั้นพัฒนาขึ้นมาได้โดยไดยากนัก ดินจะเค็ม จะเปรี้ยว จะจืดอะไรก็ตาม สามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ภายในไม่กี่ปี โดยใช้เทคนิคแบบโบราณ ๆ ไม่ใช่สมัยใหม่ แบบโบราณ ๆ คือ ใช้ปุ๋ยหมักหรือใช้ตะกอนที่ลงมาตามลำห้วย โดยที่ได้ทำเป็นอ่างเก็บน้ำมาพัฒนาดินและรักษาดินไม่ให้ไหลลงไป ไม่ให้เกิดการสึกหรือ erosion ไป อันนี้เป็นวิธีที่ง่ายโดยมากทางด้านพัฒนาที่ดินก็ออกจะเห็นคุณภาพของดินปัจจุบันเป็นสิ่งที่ขึ้นสมองเพราะว่าดินที่ไหนไม่ดี ก็บอกไม่ได้ ใช้ไม่ได้ ความจริงพัฒนาที่ดินนั้นคำนี้ก็หมายความว่าทำให้ดินดีขึ้น ไม่ใช่ดูว่าดินดีขึ้นเป็นอย่างไร แต่ว่าพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งทำได้แน่นอน บางประเทศเป็นหินแท้ ๆ เขายังพัฒนาขึ้นมาให้เป็นสวนได้ ฉะนั้น นี่ก็เป็นเทคนิคที่สมควรจะใช้เพื่อที่จะให้ทั้งบริเวณที่เป็นบริเวณปฏิบัติการของเราเจริญขึ้นมา...”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่อง การประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายภาพทางอากาศและดาวเทียมในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมริศคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๓)^{๗๖}

ด้านทรัพยากรน้ำ

^{๗๔} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๖๘*, น.๖๙.

^{๗๕} กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, “พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”, สืบค้นจากเว็บไซต์ <<http://www.dmcr.go.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๗๖} กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, พระราชดำรัสพระบิดาแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๙), น.๕๖.

“...การพัฒนาแหล่งน้ำนั้น ในหลักใหญ่ก็คือการควบคุมน้ำให้ได้ดังประสงค์ ทั้งปริมาณ และคุณภาพ กล่าวคือ เมื่อปริมาณน้ำมากเกินไป ก็ต้องหาทางระบายออกให้ทันการณ์ ไม่ปล่อยให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายได้และในขณะที่เกิดภาวะขาดแคลนก็จะต้องมีน้ำกักเก็บไว้ใช้อย่างเพียงพอ ทั้งมีคุณภาพเหมาะสมแก่การเกษตรการอุตสาหกรรมและการอุปโภคบริโภค ปัญหาอยู่ที่ว่าการพัฒนา แหล่งน้ำนั้นอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง แต่ถ้าไม่มีการควบคุมน้ำที่ดีพอแล้วเมื่อเกิด ภัยธรรมชาติขึ้นก็จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนสูญเสียทั้งในด้านเศรษฐกิจและในชีวิตความเป็นอยู่ของ ประชาชน ทั้งส่งผลกระทบกระเทือนแก่สิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง...”

(พระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมวิชาการนานาชาติ The Third Princess Chulabhorn Science Congress (P C III) เรื่อง น้ำและการพัฒนา : น้ำเปรียบดังชีวิต ณ โรงแรม แสงกรีลา วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๘)^{๗๗}

ด้านทรัพยากรป่าไม้

“...สวนป่าแบบใหม่ คือ มีสวนป่า ป่าก็ป่า ส่วนสวนก็สวน ชาวบ้านจะได้ทำกินได้ และอยู่ ที่นั้นเป็นถาวร ตั้งตัวอยู่ที่นั่นถ้าป่าโตขึ้นมา ก็เป็นผลประโยชน์แก่ชาวบ้านที่ได้มาตั้งตัวในสวนป่าและ ในสวนนั้นก็ทำได้ตลอด มีที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ มีที่ปลูกข้าว ดังนั้นก็ทำให้ชาวบ้านเขารักป่า เพราะว่าจะ ได้ผลจากป่า และสามารถจะไปเก็บเกี่ยว เช่น กิ่งไม้ที่นำมาเป็นฟืนผลไม้หรือของป่าก็เป็นของตัวเอง ตัวก็มี ผลประโยชน์ในการรักษาป่า สำหรับให้สร้างสวนป่าแบบใหม่นี้ก็จำเป็นที่จะต้องมีแผนที่ที่แน่นอน เพื่อที่จะสามารถจัดแหล่งน้ำให้และสามารถที่จะดูว่าตรงไหนมีดินที่ตีพอสมควร...”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา เรื่อง การประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำ ภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียมในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมริศคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๓)^{๗๘}

ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม

“...พูดกันว่าต้นไม้ทำให้จำนวนคาร์บอนมีน้อยลงได้ ก็เป็นความจริง ต้นไม้ทั่วโลก ในปัจจุบันนี้ กินคาร์บอนได้ในอัตรา ๑๑๐ พันล้านตันต่อปี ก็เป็นอันว่าถ้าเป็นเช่นนั้น ก็สบายใจได้ แต่ว่าถ้าเราดูต่อไปอีก ต้นไม้นั้นเองมันคายคาร์บอนออกมาในอัตราปีละ ๕๕ พันล้านตัน ก็เหลือกำไร เพียงครึ่งเดียว ในครั้งนี้ยังมีดินหรือสิ่งที่กำลังสลายตัวต่าง ๆ ที่จะส่งคาร์บอนขึ้นไปในอากาศอีก ๕๔.๕ พันล้านตัน ลงท้ายก็จะได้กำไรเหลือเพียงห้าร้อยล้านตัน ฉะนั้นถ้าดูแล้ว ยังขาดทุนอีก ๖ พันล้านตัน มีอีกอย่างหนึ่งก็คือทะเล ทะเลนั้น เขาจะส่งคาร์บอนไดออกไซด์ขึ้นไปบนฟ้า ๙๐ พันล้านตัน แต่ใน เวลาเดียวกันเขาก็ดูดคาร์บอนจากอากาศมา ๙๓ พันล้านตัน ที่เขาส่งออกไปนั้น เก้าสิบที่เขาดูดลงมา เก้าสิบสามหมายความว่าเขากำไรให้ ๓ พันล้านตัน ถ้าบวกทั้งหมดเป็นอันว่ายังมีกำไรเพิ่มคาร์บอน ในอากาศ ๓ พันล้านตันทุกปี ๆ อันนี้ทำให้นักวิชาการเขาเดือดร้อน วิธีแก้ไขก็คือ ต้องเผาให้น้อยลง และต้องปลูกต้นไม้มากขึ้น...”

^{๗๗} องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร, “พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ”, สืบค้นจากเว็บไซต์ <<http://www.mof.or.th>>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐

^{๗๘} กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, *อ้างแล้ว เขิงอรุณที่ ๗๔*, น.๔๐.

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๒)^{๗๙}

๕. บทสรุป

แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในพันธกรณีระหว่างประเทศตลอดจนมีการตราหรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายภายในเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวจำนวนมาก อีกทั้งมีหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวหลายหน่วยงานโดยเฉพาะองค์กรศาลในระบบศาลคู่ ซึ่งได้แก่ศาลยุติธรรมที่รับผิดชอบวินิจฉัยข้อพิพาทคดีแพ่ง ที่เกิดจากการกระทำของเอกชนกับเอกชนซึ่งเป็นค่าเสียหายทางแพ่งและคดีอาญา และศาลปกครองที่รับผิดชอบวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีปกครองที่เกิดจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำในการใช้อำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานทางปกครองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นค่าเสียหายทางปกครอง ซึ่งทั้งสองศาลได้วินิจฉัยชี้ขาดคดีข้อพิพาททางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปีละหลายคดี โดยในอนาคตทั้งสองศาลต่างก็มีแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในส่วนที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นอันจะส่งผลต่อการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ภายใต้หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนและหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย แต่อย่างไรก็ตามลำพังเพียงแค่มีกฎหมายและระเบียบที่ดีและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพเท่านั้นย่อมยังไม่เพียงพอ หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนทุกคนและชุมชนซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรงด้วย โดยพืงน้อมนำศาสตร์พระราชาแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ในเรื่องการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน รวมถึงไม่เป็นการกระทบถึงสิทธิมนุษยชนในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีของบุคคลและชุมชนอื่น เพื่อให้ประเทศไทยยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนและชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม อีกทั้งดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดีสืบไปตราบนานเท่านาน

^{๗๙} เพิ่งอ้าง, น.๑๐๒.

บรรณานุกรม

หนังสือ

Office of the High Commissioner for Human Rights. **Human Rights : A Basic Handbook for UN Staff**. United Nations Staff College Project.

กรมควบคุมมลพิษ. **สถานการณ์มลพิษประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ รอบ ๖ เดือน**. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานและประเมินผล, ๒๕๕๘.

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. **ชุดความรู้สิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สนธิสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี**. กรุงเทพมหานคร : กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ, ๒๕๕๖.

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. **รายงานสถานการณ์กัดเซาะชายฝั่งด้านอ่าวไทย**. กรุงเทพมหานคร : กองบริหารจัดการพื้นที่ชายฝั่ง, ๒๕๕๙.

กรมป่าไม้. **โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร : สำนักจัดการที่ดินป่าไม้, ๒๕๕๙.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **พระราชดำรัสพระบิดาแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๙.

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม. **กระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ บทเรียนจากคดีมาตาพุด**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ที คิว พี จำกัด, ๒๕๕๒.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. **กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑ สนธิสัญญา**. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน (พิมพ์ครั้งที่ ๔), ๒๕๕๑.

พรชัย ด้านวิวัฒน์. **กฎหมายการค้าและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **ดิน น้ำ ลม ไฟ สมดุลสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โกลเด็นท์ ไทม์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐.

. **รายงานสรุปผลการประชุม**

ประจำปี ๒๕๕๗ เรื่อง การพัฒนานคนเพื่ออนาคตประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. **พระมหากษัตริย์กับงานสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของ สกสค., ๒๕๕๙.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๙**. นนทบุรี : บริษัท ลายเส้น ศรีเอชเอ็น จำกัด, ๒๕๖๐.

สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **สรุปข้อตกลงพหุภาคีด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานความร่วมมือด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ, ๒๕๕๖.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **สถาปณารูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ ๒๕ ระบบการบริหาร
จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์, ๒๕๕๘.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. **กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____ . **สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๕๐.

บทความ

เขตไท ลังการ์พินธุ์. “สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยศึกษาเปรียบเทียบกับ
กฎหมายต่างประเทศ”. **วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑
มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐.

สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. “กระบวนการสร้างยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (ตอนที่ ๑)”. **วารสาร
สิ่งแวดล้อม** ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๑.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. “รัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม”. **วารสารนักบริหาร** ปีที่ ๓๐
ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๓.